

Semeniuk-Prybaten A. V. Concept of property destruction and damage in criminal law of Ukraine

The content and scope of criminal law concepts of «property destruction» and «property damage» are analysed. Legal options for the use of these concepts, and their relationships with close in meaning criminal law concepts are investigated. Analysis of doctrinal interpretation of the concepts of «property destruction» and «property damage» is carried. Proposals to improve the current criminal legislation regarding the use of these concepts are expressed and argued. In particular, based on a comparison of positive and negative effects of criminalization of destruction and damage to property, the analysis of scientists opinions on this issue, it is proved that it is expedient to criminalizing such acts as the intentional destruction of or damage to property (Article 194 of the Criminal Code of Ukraine) and the intentional destruction of or damage to special types of property or property specific victims, but seems unreasonable opposition careless destruction of or damage to property criminal law means.

Key words: criminal law, crimes against property, property destruction and damage.

Стаття надійшла 29 серпня 2014 року

УДК 343.341(048)

**В. І. Строгий,
І. М. Рижов**

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ
СОЦІАЛЬНО-ІНФОРМАЦІОЛОГІЧНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ УПЕРЕДЖЕННЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ
СОЦІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ
(на прикладі моніторингу тероризму)**

Необхідною умовою реалізації моніторингу тероризму є усвідомлена зорієнтованість суспільства на ефективну протидію тероризму. Передумовою цього є наявність сил і засобів спеціального призначення. Виконавчий механізм моніторингових технологій тероризму, як і інших кризових явищ соціального характеру, повинен ґрунтуватися на використанні достовірних джерел, сучасних технологій передачі та збереження інформації, науково обґрунтованих методик аналізу та прогнозування активності терористичної діяльності і виконуватися фахівцями вищого рівня.

Ключові слова: тероризм, моніторинг тероризму, кризові явища соціального характеру.

Постановка проблеми. У реалізації принципу системності у загальнодержавному процесі боротьби із тероризмом особливе місце відводиться організації та забезпеченню дієвості системи превентивних заходів. Основною метою цього є відпрацювання комплексного усунення причин та умов, що сприяють виникненню злочинних проявів, зокрема терористичної спрямованості. Не викликає сумніву актуальність питання розробки та реалізації моніторингових технологій в контексті соціально-інформативної концепції упередження кризових явищ у соціальній сфері, які передбачають оперативне реагування на всі передумови соціальних конфліктів із використанням управлінських засобів коригування алгоритмів соціального управління з метою їх недопущення, або, якщо це неможливе, зменшення гостроти, зокрема шляхом певних раціональних поступок з боку влади, що, як правило, потребує оптимізації алгоритму соціального управління та корекції правового поля. Особливе місце в розбудові сталої системи протидії тероризму належить дослідженню його багаторівневої причинно-наслідкової детермінації в контексті реалій сьогодення, науковому прогнозуванню активності тероризму з урахуванням особливостей процесу соціально-економічних перетворень в окремих регіонах України та геополітичних особливостей. Як правило, процес прогнозування ґрунтується на розробці та вивченні моделі конкретної системи. Базовою складовою зовнішніх функцій системи боротьби з тероризмом як складного динамічного соціального утворення є моніторинг і прогнозування терористичної активності.

Моніторинг є узагальнювальною назвою комплексу цілеспрямованих заходів. У цьому випадку це здобуття, накопичення, обробка та аналіз інформації щодо стану активності тероризму, прогнозування його змін і розробка науково обґрунтованих рекомендацій з метою прийняття відповідних рішень. Саме ухвалення рішення сягає за межі моніторингу і належить до компетенції керівництва органів, які здійснюють правоохоронну й правозастосовну діяльність.

Стан дослідження. Питання теорії і методики впровадження та використання моніторингу в різних сферах діяльності висвітлювали у своїх працях такі учені: І. Бестужев-Лада, А. Толстих, В. Шинкаренко, Т. Смовженко, Л. Ноздріна, В. Артеменко, В. Крупіна, І. Плікус, М. Гладій, М. Долішній, С. Писаренко, Ю. Бакаєв, С. Кравченко, З. Варналій, А. Лукашенко, М. Губіна, М. Козоріз, М. Паладій та інші. Серед зарубіжних учених теоретичні та прикладні аспекти організації здійснення моніторингу в соціальному управлінні досліджено у науко-

вих працях Н. Реймерса, С. Манніли, Л. Віліс, Р. Лахей, К. Маккей, М. Гольдштейн, А. Гоне та інші.

Водночас потребують ґрунтовного дослідження такі аспекти: визначення моніторингу тероризму, його місце в соціальному управлінні, механізму та принципів його здійснення, визначення завдань та обґрунтування концептуальних засад упровадження його в систему боротьби з тероризмом, а також інституційний механізм здійснення, що і є **метою** статті.

Виклад основних положень. Моніторинг застосовують у різних сферах і цілях, але він володіє загальними характеристиками і властивостями. Основна сфера практичного вживання моніторингу – це управління, точніше – інформаційне обслуговування управління в різних сферах діяльності. Проте різні системи моніторингу, володіючи загальними межами, існують і розвиваються доволі ізольовано у межах тієї або іншої науки або сфери управління. Можна зазначити, що ступені дослідження та інтенсивності використання його в різних сферах діяльності нерівнозначні.

У низці сфер науково-практичної діяльності моніторинг лише освоюється на теоретичному і практичному рівнях. У деяких сферах діяльності освоєння моніторингу здійснюється на прикінцевому етапі. Таке становище дає нам достатньо унікальну можливість, дослідивши теорію і практику освоєння моніторингу в різних наукових і практичних галузях, визначити шляхи підвищення ефективності використання моніторингу для реалізації обраних нами цілей. Становлять інтерес ще два тлумачення поняття «моніторинг» у соціології. Одне з них, що визначає соціально-політичний моніторинг як постійний, систематичний збір інформації засобами масової комунікації в цілях спостереження, контролю за розвитком будь-якого соціально-політичного явища або процесу і його прогнозування, становлять цінність тому, що достатньо точно описує основні характеристики моніторингу – систематичність, динамічність, спрямованість і прогноз. Моніторинг – це процес безперервного науково обґрунтованого, діагностично-прогностичного стеження за станом, розвитком тероризму як соціального процесу з метою оптимального вибору цілей протидії, завдань і засобів їх вирішення.

Цілі моніторингу тероризму:

1) здобуття оперативної, точної і об'єктивної інформації про ступінь теророгенності соціальної системи та результативності протидії тероризмові;

2) виявлення дійсних результатів стану та ефективності функціонування системи боротьби із тероризмом і можливості на цій основі коректувати генеральну стратегію протидії;

3) виявлення реального рівня кваліфікації кадрів, їх підготовленість до вирішення інноваційних завдань.

Завдання моніторингу тероризму:

– безперервне, тривале спостереження за станом соціальної системи і управління нею шляхом своєчасного інформування її керуючої підсистеми про можливе настання несприятливих, критичних ситуацій, критичного рівня теророгенності, перспектив переходу соціального конфлікту в фазу екстремального вирішення;

– аналіз і оцінювання проведених управлінських дій, а також відповідність фактичних результатів діяльності системи протидії тероризму її кінцевій меті;

– систематичне спостереження за станом процесу управління з метою його оцінки, контролю і аналізу впливу на теророгенність соціальної системи;

– надання отриманих даних для ухвалення рішень;

– зміст, якість і шляхи удосконалення системи протидії тероризму.

Стосовно соціальних систем у цілому та тероризму зокрема, то можна виокремити три види моніторингу залежно від його цілей:

а) інформаційний – передбачає структурування, накопичення та поширення інформації щодо проблеми тероризму;

б) глобальний, що передбачає дослідження загального стану теророгенності соціальної системи з метою виявлення нових проблем і небезпек до того, як вони будуть усвідомлювані на рівні управління;

в) імпактний (локальний) – спрямований на дослідження впливу окремого теророгенного фактору, або явища, наприклад у разі фіксації фактів підготовки терористичної діяльності. Це базовий моніторинг локального характеру, присвячений одному завданню або одній проблемі. Реалізація цього моніторингу не обмежена у часі. Після того, як завдання виконане, він припиняє існування. Кількість паралельно існуючих завдань може бути чималою. Його особливість – динамічність створення, коли завдання якості інструментарію і всієї системи моніторингу повинні вирішуватися в умовах ліміту часу.

Принциповою відмінністю глобального моніторингу від імпактного є специфіка предметної спрямованості. У випадку глобального моніторингу суб'єктом інтересу є вся сукупність факторів соціальної

системи з метою визначення теророгенних, у випадку імпаکتного – інтерес визначається тільки щодо об'єктивно визначених, наприклад за результатами структурно-факторного моделювання, теророгенних факторів та результатів їх впливу, або конкретної терористичної діяльності на стадіях підготовки та реалізації. Адресність моніторингу є спільною.

Види моніторингу тероризму:

- 1) моніторинг теророгенності соціальних процесів і систем;
- 2) моніторинг ефективності процесу протидії тероризму;
- 3) моніторинг результативності системи боротьби із тероризмом.

Ці види моніторингу вказують на загальну картину дії усіх чинників, що впливають на процес формування й нейтралізації теророгенності соціальних систем, функціональності системи протидії та боротьби з тероризмом, і відображає напрями, які потребують детальнішого удосконалення:

чи досягається безконфліктність як мета процесу управління;

чи існує позитивна динаміка порівняно з результатами попередніх діагностичних досліджень;

чи існують передумови для вдосконалення системи протидії тероризму.

У контексті управління соціальними системами моніторинг – складова управлінської діяльності. Кінцевою метою соціального управління є забезпечення та підтримання певного (безконфліктного) стану соціальної системи як об'єкта управління шляхом розробки та впровадження алгоритму соціального управління. Мета моніторингу – отримання інформації, що необхідна для прийняття управлінських рішень. У контексті вивчення тероризму об'єктом управління в цілому та моніторингу зокрема є та частина соціальної системи, яка стосується розроблення та реалізації алгоритму соціального управління та решта системи, яка позиціонується як споживачі цього алгоритму, динаміка взаємовідносин яких і визначає ступінь теророгенності.

Моніторинг тероризму охоплює кілька послідовних і взаємопов'язаних етапів: дослідження стану об'єкта, зокрема умови, які впливають на його стан, оцінку на відповідність установленим критеріям, і спостереження за динамікою їх девіації і прогнозування теророгенності, розробку способів приведення об'єкта в оптимальний стан. За межами моніторингу – визначення критеріїв оцінки й контролю, прийняття й впровадження рішення щодо корекції алгоритму соціального управління. Об'єктом моніторингу тероризму є соціальна систе-

ма, відповідно та її частина, яка виконує функцію управління. У цьому випадку суб'єктом моніторингу має бути надсистемний елемент, або вища система.

Завданням моніторингу тероризму є запобігання небезпекам, що обумовлені проявами тероризму, в широкому розумінні, – для ефективного функціонування соціальної системи. Причому не констатація факту підвищення ступеня теророгенності або активізації терористичної діяльності, що становлять небезпеку, а саме попередження про них до того, як ситуація може стати незворотною. Так створюється можливість запобігти або мінімізувати можливий деструктивний розвиток подій шляхом оптимізації управлінських алгоритмів та інших тактичних прийомів поза форматом проведення антитерористичної операції. Окрім цього, необхідно зазначити і про ще одну особливість, що поширюється на моніторинг тероризму в контексті цього (авторського) подання, – можливість побудови прогнозу (на підставі результатів структурно-факторного моделювання) розвитку теророгенності тієї або іншої системи в умовах порівняної стабільності функціонування соціальної системи (відсутності флуктуаційних відхилень або форс-мажорних обставин), що додає технології моніторингу тероризму особливої значущості з точки зору забезпечення безпеки соціальних систем.

Вивчення та аналіз літературних джерел дав нам змогу визначити концептуальні засади моніторингу тероризму, які ґрунтуються на принципі, що моніторинг тероризму є необхідним елементом у процесі управління теророгенністю соціальних систем, а саме:

1) моніторинг варто розглядати як щось більше ніж здійснення аналітичного заходу. Його варто представляти як сукупність послідовних і технологічно взаємообумовлювальних заходів – визначення теророгенних факторів та причин їх формування, отримання інформації, аналізу, оцінки, діагностики виявлених результатів, моделювання і прогнозування на перспективу, розробки варіантів управлінських алгоритмів і рекомендацій щодо їх запровадження;

2) моніторинг тероризму здатний функціонувати лише в тому випадку, коли в достатньому обсязі функціонуватиме інформаційна база для відображення повноти ситуації, яка виникла, будуть розроблені адекватні моделі та за наявності високих професійних здібностей фахівців усіх рівнів;

3) під час запровадження моніторингу тероризму слід зважати на те, що ця система є гнучким і визначеним інструментом для

виявлення негативних або позитивних аспектів управління, і яка, своєю чергою, здатна забезпечити необхідним обсягом інформації різні рівні управлінської ієрархії відповідно до їхніх вимог у динаміці;

4) формування механізму для здійснення функціонування моніторингу повинно реалізуватися на основі сукупності принципів: збільшення достатності аналітичної бази, підбору та класифікації груп і класів показників, погодженості нормативно-правової бази, погодженості і зіставлення фінансово-економічних показників, зниження інформаційної надмірності, виявлення і характеристики негативних впливів, виявлення циклічності появи нестандартних ситуацій, погодженості цілей з ресурсами, необхідними для їхнього застосування;

5) цілісність і продуктивність моніторингу значною мірою повинні залежати від погодженості нормативно-правової бази, тому що одержані на аналітичному етапі моніторингу дані повинні реально відображати процеси та результати, їх повноту і всебічне охоплення;

6) моніторинг тероризму необхідно адаптувати до нових умов в управлінні з урахуванням наявності, погодженості і порівняння фінансово-економічних показників, тобто систематизація та ранжування за ступенем значущості, періодичності зміни, відповідності цілям і завданням здійснених моніторингових досліджень;

7) особливість моніторингу повинна полягати у комплексному охопленні усіх процесів управління з урахуванням впливів факторів внутрішнього і зовнішнього середовища, з метою розроблення оптимальних варіантів оперативних, тактичних і стратегічних управлінських рішень;

8) моніторинг повинен бути спрямований на постійне (систематичне) відстеження управлінської та політичної інформації з метою виявлення позитивних і негативних аспектів, подальше зіставлення яких може призвести до альтернативності у виборі варіантів ухвалення управлінських рішень;

9) моніторингу повинна бути притаманна здатність визначення циклічності появи нестандартних ситуацій з метою класифікації на перспективу;

10) моніторинг повинен мати властивості забезпечення оперативності, зміст якої полягає у визначенні у будь-який час зв'язку цілей для вирішення різнобічних завдань із ресурсами, необхідними для їх досягнення.

Найближчими аналогами використання в діяльності правоохоронних органів моніторингу як технології є оперативно-розшукова

діяльність і процес кримінальної розвідки. На нашу думку, це практично є визначенням схожого технологічного процесу, а саме: пошуку, збору та вивчення даних про стан певної сфери суспільного буття. Оперативно-розшукова діяльність – це діяльність, що передбачає здобуття, обробку, накопичення інформації про конкретний факт злочинної діяльності, а процес розвідки ґрунтується на виявленні окремих ознак злочинної діяльності та послідовному збагаченні цієї первинної інформації до рівня достовірності. (Ці процеси мають симптоматичний характер, тобто передбачають у одному випадку скоєний факт, у іншому – наявність ознак злочинної діяльності.)

Висновки. Необхідною умовою реалізації моніторингу тероризму є усвідомлена зорієнтованість суспільства на ефективну протидію тероризму, насамперед із допомогою превентивних заходів. Достатньою умовою є наявність сил і засобів спеціального призначення. Виконавчий механізм моніторингових технологій тероризму, як і будь-яких інших кризових явищ соціального характеру, повинен ґрунтуватися на використанні достовірних джерел, сучасних технологій передачі та збереження інформації, науково обґрунтованих методик аналізу та прогнозування активності терористичної діяльності і, що найголовніше, виконуватися фахівцями вищого рівня. Реалізація системи моніторингу – складне та витратне завдання, тому компромісне розв'язання алгоритму «якість – вартість» можливе тільки за наявності зазначених методик.

Попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління й економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо утворюють загрозу життєво важливим інтересам України, входять до основних завдань Служби безпеки України. Моніторинг тероризму може розглядатися як інформаційна технологія, реалізація якої здійснюється в межах інформаційно-аналітичної роботи в інтересах ефективного виконання органами державної влади та управління України внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем та інших питань, пов'язаних із національною безпекою України.

1. Антипенко В. Ф. Борьба с современным терроризмом. Международно-правовые подходы / В. Ф. Антипенко // НАН Украины; Ин-т гос. и права им. В. М. Корецкого. – К.: ЮНОНА-М, 2002. – 723 с.

2. Боровкова Т. И. Мониторинг развития системы образования. Часть 1. Теоретические аспекты: учебное пособие / Т. И. Боровкова, И. А. Морев. – Владивосток: Изд-во Дальневосточного университета, 2004. – 150 с. – С. 85–88. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.pedlib.ru/Books/1/0208/1_0208-85.shtml

3. Гбур З. В. Вдосконалення моніторингу в системі державного управління: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 / З. В. Гбур; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Львів, 2007. – 21 с.

4. Волтер Л. Витоки / Л. Волтер // Насильство, влада, терор. Незалежний культурологічний часопис «І». – 2002. – № 25. – С. 26–77.

5. Емельянов В. П. Террор и терроризм: вопросы отграничения / В. П. Емельянов // Право и политика. – 2000. – № 4. – С. 53–54.

6. Крутов В. В. Терроризм у міжнародних законодавчих актах та нормативно-правовій базі України / В. В. Крутов // Право України. – 1998. – № 1. – С. 19–31.

7. Ліпкан В. Терроризм і національна безпека України / В. Ліпкан. – К.: Знання, 2000. – 184 с.

8. Приходченко Л. Деякі аспекти застосування моніторингу розробки та запровадження стратегій / Л. Приходченко // Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (31 травня 2006 р.): у 2-х т. / за заг. ред. О. Ю. Оболенського, В. М. Князева. – К.: Вид-во НАДУ, 2006. – Т. 2. – С. 69–70.

9. Рыжов И. Н. Террор и терроризм в контексте теории социального управления / И. Н. Рыжов // Проблеми безпеки особистості, суспільства, держави: інформаційно-аналітичний бюллетень. – 2006. – С. 75–78.

10. Філософський аналіз морально-світоглядних мотивацій насильства і терору: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра філос. наук: спец. 09.00.05 / В. В. Остроухов; Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди НАН України. – К., 2001. – 36 с.

11. Daase, Christopher. «Spontaneous Institutions: Peacekeeping as an International Convention» // Haftendorn, Helga; Keohane, Robert J.; and Wallander, Celeste A. Eds. Imperfect Unions: Security Institutions over Time and Space. – New York: Oxford University Press, 1999. – P. 223–258.

Строгий В. И., Рыжов И. М. Концептуальные основы социально-информациологических технологий предупреждения кризисных явлений социального характера (на примере мониторинга терроризма)

Необходимым условием реализации мониторинга терроризма является осознанная ориентированность общества на эффективное противодействие терроризму. Достаточным условием является наличие сил и средств специального назначения.

Исполнительный механизм мониторинговых технологий терроризма, как и любых других кризисных явлений социального характера, должна основываться на использовании достоверных источников, современных технологий передачи и хранения информации, научно обоснованных методик анализа и прогнозирования активности террористической деятельности и выполняться специалистами высокого уровня.

Ключевые слова: терроризм, мониторинг терроризма, кризисные явления социального характера.

Strogyi V. I., Ryzhov I. M. Conceptual foundations of social and information technology of prejudice of social crisis issues (for example, terrorism monitoring)

A special place in the development of a sustainable system of terrorism counter is given to examination of its multi-level causal determination in the context of modern realities, scientific forecasting of terrorist activity considering the process of socio-economic transformation in some regions of Ukraine and geopolitical features.

As a rule, the process of forecasting is based on the design and studying of the model of a particular system. Monitoring and prediction of terrorist activity are a basic component of the external features of the anti-terrorism as a complex dynamic social system.

Conscious society focus on effective action against terrorism is a necessary condition for the implementation of terrorism monitoring. A sufficient condition is the existence of forces and special purpose vehicles. The actuator of terrorism monitoring technologies, like any other social crisis phenomena, should be based on the use of reliable sources, modern technology of information transfer and storage, research-based techniques of analyzing and predicting the activity of terrorist activities carried out by highly-qualified specialists.

The implementation of the monitoring system is a very difficult and expensive task, so a compromise solution of the problem 'quality – cost' is possible only in the presence of these techniques.

Prevention, revealing, suppression and detection of crimes against the peace and security of mankind, terrorism, corruption and organized crime in management and economics and other illegal activities that directly threaten the vital interests of Ukraine are the main objectives of the Security Service of Ukraine. Monitoring of terrorism can be seen as information technology, the implementation of which is carried out in the framework of information and analytical work in the interests of effective conduct of domestic and foreign activities by the Ukrainian public authorities and management, solving problems and other issues related to the national security of Ukraine.

Key words: terrorism, monitoring of terrorism, social crisis phenomena.

Стаття надійшла 18 липня 2014 року